

Lietuvos paraplegikų asociacija

2020 m. veiklos metinė ataskaita

I dalis. BENDROJI INFORMACIJA

Lietuvos paraplegikų asociacija (toliau – ir LPA) nuo 1995 m. aktyviai veikia asmenų, judančių vežimėliais, teisių gynimo, jų atstovavimo ir įtraukties (dalyvumo), į visuomeninį gyvenimą įvairiose srityse. Veikla vykdoma Lietuvos Respublikos mastu.

Lietuvos paraplegikų asociacijos juridinio asmens kodas 191905185; buveinės adr.: Kauno r., Rykštynės k., Vieškelio g. 9; telefonas: +370 612 17923; elektroninis paštas: info@lpa.lt; registruota Elektroninio pristatymo paslaugų teikimo Nacionalinės elektroninių siuntų pristatymo informacinėje sistemoje: <https://epristatymas.lt>.

LPA 2020 m. spalio 14 d. Juridinių asmenų registre užregistruota kaip nevyriausybinė organizacija, t. y. kaip atitinkanti viešosios naudos nevyriausybines organizacijos kriterijus.

LPA vienasmenis valdymo organas – prezidentas Juozas Bernatavičius, o kolegialų valdymo organą – valdybą sudaro devyni nariai. Prezidentas ir valdyba ketverių metų kadencijai išrinkti 2020 m. rugsėjo 12 d. visuotiniame narių susirinkime; šis juridinis faktas 2020 m. spalio 14 d. įregistruotas Juridinių asmenų registre.

LPA narių skaičius 2019 m. pabaigoje – 401, o 2020 m. pabaigoje – 391. Pagal įstatus LPA jungia narius – fizinius asmenis iš visos Lietuvos ir, veikdama visos valstybės mastu, yra nacionalinė nevyriausybine organizacija. Vienijamų fizinių narių skaičius pagal apskritis: Tauragės apskritis 13; Telšių apskritis 13; Alytaus apskritis 24; Klaipėdos apskritis 32; Marijampolės apskritis 27; Panevėžio apskritis 39; Šiaulių apskritis 40; Kauno apskritis 109; Utenos apskritis 11; Vilniaus apskritis 83.

Finansinių metų pabaigoje LPA darbo sutarčių pagrindu dirbančių darbuotojų skaičius – 7.

Įstatuose įtvirtintas LPA tikslas – atstovauti Lietuvoje gyvenantiems paralyžiuotiems po stuburo traumos, taip pat ir kitos fizinės negalios žmonėms, kurių pagrindinė judėjimo priemonė – neįgaliojo vežimėlis, ir padėti jiems integruotis į visuomenę; siekti palankesnių įstatymų darbo, aplinkos pritaikymo, buitinėms, kultūrinėms ir mokymosi sąlygoms gerinti; padėti sudaryti sąlygas reabilitaciniam gydymui, profesiniam persikvalifikavimui, darbo bei komercinei veiklai vystyti; sudaryti sąlygas neįgaliesiems žmonėms realizuoti savo gebėjimus.

Įgyvendindama savo tikslus LPA, be kita ko, padeda ginti narių ir kitų neįgalių žmonių teises bei interesus; organizuoja ir vykdo metodinę, psichologinę, medicininę, šviečiamąją ir juridinę pagalbą nariams ir kitiems negalios ištiktiesiems; vykdo įvairias programas ar/ir projektus; skatina ir remia neįgaliesiems palankių teisės aktų priėmimą ir keitimą; organizuoja seminarus ir kursus, įgyvendina kitas mokymo priemones; plėtoja tarptautinį bendradarbiavimą.

II dalis. 2020 M. LIETUVOS PARAPLEGIKŲ ASOCIACIJOS VYKDYTOS VEIKLOS

Dauguma LPA narių po nugaros smegenų pažeidimų, tačiau teisių gynimo ir kita veikla apima visus riboto judumo asmenis, o vykdomi projektai (veiklos) skirti ne tik ir ne tiek nariams. Atstovų dalyvavimas įvairių institucijų darbo grupėse ir posėdžiuose skirtas bendriems neįgaliųjų interesams. Kadangi neįgaliųjų teisių gynimo srities problematiką galima išreikšti vienu klausimu: kai vežimėliu judantis asmuo dėl netinkamo statinių pritaikymo negali patekti į biblioteką ir kitą įstaigą ar patiria diskriminaciją darbo santykiuose, ar – bet kokiame kitoje srityje, tuomet jam reikalinga gydytojo pagalba, ar vis tik teisinis gynimas ir teisių turinio (teisinio reguliavimo) žinios.

LPA du atstovai dalyvavo Komisijų, sudarytų iš savivaldybės administracijos paskirtų specialistų ir Neįgaliųjų reikalų departamento paskirtų neįgaliųjų nevyriausybinių organizacijų deleguotų atstovų, darbe. 2020 m. dalyvauta Ukmergės ir Klaipėdos rajonų savivaldybėse, kuriose jie vykdė Būsto pritaikymo neįgaliesiems tvarkos apraše, patvirtintame Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2019 m. vasario 19 d. įsakymu Nr. A1-103, numatytas funkcijas.

LPA du atstovai 2020 m. dalyvavo Techninės pagalbos neįgaliesiems centro prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ekspertų komisijoje, kuri numato ir patvirtina techninės pagalbos priemonių finansavimą ateinantiems metams.

LPA atstovas 2020 m. dalyvavo Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2020 m. kovo 2 d. įsakymu Nr. A1-175 „Dėl darbo grupių plėtos programoms ir priemonėms parengti sudarymo“ sudarytoje darbo grupėje. Taip pat Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2020 m. gegužės 26 d. įsakymu Nr. A1-453 sudarytoje darbo grupėje dėl 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2019/882 dėl gaminių ir paslaugų prieinamumo reikalavimų perkėlimo į nacionalinę teisę.

LPA aktyviai dalyvauja ESCIF (Europos žmonių su nugaros smegenų pažeidimais federacija) veikloje ir atstovauja Lietuvos neįgaliosiems, kurie dėl nugaros smegenų pažeidimų juda vežimėliu. 2020 m. dėl pandemijos, atšauktas kasmetinis kongresas Šveicarijoje, Nottwilyje, Šveicarijos paraplegikų centre. Tema: Jungtinių Tautų neįgalųjų teisių konvencija. *European Spinal Cord Injury Federation* adr.: <http://www.escif.org>.

2020 metai prasidėjo sudėtinga padėtimi, kai pasaulyje dėl koronaviruso paskelbta pandemija ir karantino režimai. LPA, reaguodama į situaciją, parengė pagalbos nariams ir kitiems judėjimo negalią turintiems žmonėms, o paketo turinys buvo toks:

 # Kadangi dalis sunkesnę negalią turinčių žmonių naudoja mobilius keltuvus iš vežimėlio į lovą arba jų gali prireikti naujai, o sugedus gauti remonto paslaugas sudėtinga, LPA numato įsigyti kelis naujus ir, esant reikalui, skirti turimus, laikinam naudojimui žmonėms. Dėl pristatymo į namus, imantis būtinų saugumo priemonių, būtų tariamasi individualiai. Taip pat LPA numato įsigyti kelias funkcines lovas, kurios būtų perduodamos laikinam naudojimuisi žmogui. Šių klausimų koordinatorius Rasa, tel. (8-687) 34194, nuo 10 iki 18 val. Skaičius tikrai ribotas, todėl kreipkitės tik tie, kam būtina.

 # Su Tomu, kuris yra medicininės reabilitacijos gydytojas, galima susisiekti tel. (8-612) 56100, o po to individualiai būtų sprendžiama dėl vaizdo kontakto, iškilus medicininio pobūdžio klausimams. Tai nėra alternatyva šeimos gydytojui, į kurį reikia kreiptis susirgus, tačiau klausimais dėl sveikatos būklės, susijusios su negalia, kreiptis galima nuo 13 iki 18 val.

 # Iškilus teisinio pobūdžio klausimams, susisiekti galima su Egidijumi, tel. (8-616) 87314. Kreiptis nuo 10 iki 18 val. arba el. paštu: e.grigonis@gmail.com.

 # Kai didžioji gyvenimo dalis staiga persikėlė į virtualią erdvę, kompiuterio veikimas ir žinių apie technologijas trūkumas yra blogai, kaip niekad. Pagalbą pasirengęs suteikti Gediminas. Internetu jį galima rasti: <https://www.facebook.com/akinyas> Gedimino mobilus arba viber +370 699 99369, galima skambinti nuo 13:00 iki 19:00. Pagalbos išsikvietimo instrukcija https://youtu.be/EE_9PQd1xVY

 # Vežimėlis mums yra svarbiausia priemonė, net ir karantino sąlygomis. Jie kartais lūžta. Vygintas: pirma, parengė kelis pakaitinius kelių pločių aktyvaus tipo vežimėlius ir užtikrins pristatymą; antra, kiekvienu atveju individualiai vertins galimybes suremontuoti, neužeinant į namus ir naudojant tinkamą dezinfekciją (jeigu nebus apribotos judėjimo galimybės). Vyginto tel. (8-616) 39189, nuo 10 iki 18 val.

2020 m. sausį LPA valdybos nariai bendru pareiškimu kreipėsi į Lietuvos Respublikos Vyriausybę, Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybą; Neįgalųjų reikalų tarybą dėl vėl atsiradusios iniciatyvos plėsti ir taip jau į betvarkę virtusį neįgalųjų asmenų automobilių statymo kortelių naudojimą, kai judėjimo negaliai pritaikytas automobilių statymo vietas užima tūkstančiai jokių judėjimo sutrikimų neturinčių asmenų, LPA kategoriškai prieštaravo prieš bet kokį asmenų sąrašo plėtimą, ir kvietė pradėti diskusiją dėl Neįgalųjų asmenų automobilių statymo kortelės išdavimo tvarkos aprašo keitimo iš esmės; nes būtinas naujas teisinis reguliavimas, kurio pagrindu tokios kortelės būtų išduodamos tikslinių grupių asmenims su judėjimo negalia, o taip pat numatytos realios ir efektyvios sankcijos už piktnaudžiavimą kortelių naudotojams, ir jų pripažinimo negaliojančiomis dėl naudojimo ne pagal paskirtą tvarką.

LPA 2020 m. pradžioje kreipėsi į Lygių galimybių kontrolierę su prašymu atlikti tyrimą: ar UAB „Omberg“, įmonės kodas 303084953, buveinės adr. Vilnius, Gynėjų g. 16, teisės aktų nustatyta tvarka Palkalnio gatvėje, Vilniuje, neįrengę žmonių su negalia automobilių stovėjimo vietų ir dėl jų sudarę perleidimo sandorius savo veiksmais nediskriminavo (nediskriminuoja) dėl negalios; ar statybas leidžiančios, prižiūrinčios ir kontroliuojančios institucijos, tarp jų ir dalyvaujančios statybos užbaigimo procedūrose, nereikalaujamos ir

neužtikrinamos žmonių su negalia automobilių stovėjimo vietų įrengimo teisės aktų nustatyta tvarka, savo nuolatiniais ir pasikartojančiais veiksmais (neveikimu) nediskriminavo (nediskriminuoja) dėl negalios.

Pateiktas skundas grįstas aprašytais faktinėmis aplinkybėmis ir teisės aktais, be kita ko, Lygių galimybių įstatymo 8 straipsnio 1 punkte nustatyta pareiga visiems vartotojams sudaryti vienodas sąlygas gauti tokius pačius gaminius, prekes ir paslaugas, įskaitant aprūpinimą būstu. Skunde nurodytuose visuomenės informavimo priemonių straipsniuose fizinės negalios asmenys iš esmės apriboti pilnavertiškai naudotis savo nuosavybės teise įsigytais būstais, nes prie jų įsigytų būstų nėra teisės aktų nustatyta tvarka įrengtų automobilių stovėjimo vietų, skirtų žmonėms su negalia.

Lygių galimybių kontrolierės sprendime pripažintos teisinio reguliavimo spragos; o jame, be kita ko, rašoma: iš tyrimo metu surinktos informacijos, statybos užbaigimo metu automobilių statymo vietos buvo įrengtos, o šiuo metu jos parduotos privatiems asmenims. Taip pat atkreipiamas dėmesys, kad teisės aktai įpareigoja tiek statytojus, tiek vėlesnius naudotojus naudoti statinius pagal jų paskirtį, išlaikyti statinio, jo dalių savybes ir t.t. Toliau Sprendime konstatuojama, kad remiantis Kelių eismo taisyklių nuostatomis, negalios neturintis asmuo, nuosavybės teise įsigijęs kelio ženklą „Neįgalieji“ pažymėtą automobilio stovėjimo vietą, ja naudotis negalėtų; todėl statytojas privalo informuoti pirkėją, kad tokios vietos savininkas privalės išsaugoti ženklinius; o dėl turto, kurio negali naudoti pagal paskirtį, pirkėjas gali ir turėtų savo teises ginti vartotojų teises ginančiose institucijose arba kreiptis į teismą dėl apgaule sudaryto sandorio panaikinimo.

Sprendime akcentuojami teisinio reguliavimo trūkumai, atkreipiamas Vyriausybės kanceliarijos dėmesys į šias problemas; o Vilniaus miesto ir kt. savivaldybėms rekomenduojama atkreipti dėmesį, kad jos privalo užtikrinti parkavimo vietų išlaikymą. Susipažinti galima adr.: <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2020/04/sprendimas-20sn-2.pdf>

LPA sukūrusi unikalią Lietuvoje vietą: „Landšafto terapijos ir rekreacijos centrą“ Monciškėse, Palangoje, kuriame įrengta infrastruktūra, pritaikyta vežimėliais judančių asmenų apsigyvenimui, seminarams, savarankiško gyvenimo pratyboms (mokymams).

Nors dėl pandeminės situacijos LPA 2020 m. atsisakė „Landšafto terapijos ir rekreacijos centre“ vykdyti dalį veiklų, tačiau buvo organizuoti seminarai žmonėms su negalia aktualiomis temomis: rinkimų prieinamumas, statinių prieinamumas ir darbo santykių teisinio reguliavimo ir užimtumo rėmimo formos; tiesioginės, ir netiesioginės diskriminacijos požymiai, ir kt. temomis.

2020 m. liepą „Landšafto terapijos ir rekreacijos centre“ LPA kartu su Lietuvos negalios organizacijų forumu organizavo seminarą, kuriame, be kita ko, nagrinėtos temos ir vyko diskusijos apie JT Neįgalųjų teisių konvencijos įgyvendinimo stebėsenos rezultatus ir atliktus tyrimus, LNF advokacija rinkimų prieinamumo srityje: teismo byla, vykdyta rinkimų stebėsenos rezultatus pristatymas; LNF advokacija įtraukaus švietimo srityje: poveikis ir tolesni žingsniai; Europos neįgalųjų forumo veikla, advokacija. Negalios politika ES mastu; Aukštojo mokslo prieinamumas, VU patirtis; Žmonių su negalia įgalinimo ir įtraukties paskatos valstybės mastu.

Taip pat pristatytas ir nagrinėtas naujasis statybos techninis reglamentas STR „Statinių prieinamumas“, kuris yra visiškai naujos redakcijos ir naujos koncepcijos teisės aktas, kai reikalavimai nustatyti blanketinėmis nuorodomis į tarptautinį standartą ISO 21542:2011 „Pastatų statyba. Užstatytos aplinkos prieinamumas ir naudojiamumas“. Dalyviai supažindinti su STR ir ISO 21542:2011 reikalavimų analize, jų santykiu ir taikymo specifiką. Taip pat pateikta pirmojo europinio standarto EN 17210 „Užstatytosios aplinkos prieinamumas ir naudojimo patogumas. Funkciniai reikalavimai“ projekto apžvalga.

LPA 2020 m. rugsėjį organizavo praktinį seminarą apie darbo santykių teisinį reguliavimą ir užimtumo rėmimo formas, o tai pat tiesioginės, ir netiesioginės diskriminacijos požymių analizę, ES Tarybos direktyvos 2000/78/EB ir konkrečių ESTT sprendimų dėl darbuotojų su negalia diskriminaciją. Ypatingas dėmesys skirtas ESTT prejudicinio sprendimo C-397/18 teksto analizei, sąvokos „tinkamų sąlygų sudarymas“ aiškinimui, neproporcingos naštos darbdaviui aspektai ir jų santykis su Lietuvoje numatytais užimtumo rėmimo priemonėmis.

2020 m. LPA kartu su Lietuvos negalios organizacijų forumu parengė išsamią analizę „Žmonių, turinčių negalią, teisės Lietuvoje – darbas ir užimtumas“, kurioje apžvelgiami esami žmonių, turinčių negalią, darbo teisinių santykių reguliavimo trūkumai bei pateikiamos rekomendacijos situacijos gerinimui. Ši analizė susideda iš skyrių: *JT neįgaliųjų teisių komiteto rekomendacijos ir sąvoka „nedarbingas“; Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės; Išlikęs prioritetas socialinėms įmonėms; Rezervuota teisė dalyvauti viešuosiuose pirkimuose; Naujų priemonių įtraukimas į Užimtumo įstatymą; Tinkamas sąlygų pritaikymas; Komiteto rekomendacijų įgyvendinimas Darbo kodekse; Žmonių, turinčių negalią, profesinis rengimas; Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo taikymo probleminiai aspektai; Negalių turinčių žmonių patirtis, įsidarbinant ir dirbant; Apibendrinimas ir išvados; Rekomendacijos.*

2020 m. LPA kartu su Lietuvos negalios organizacijų forumu vykdė Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų stebėseną, įgyvendinant Lietuvos tarptautinius įsipareigojimus, kad valstybės privalo užtikrinti negalių turintiems politines teises ir galimybę jas įgyvendinti lygiai su kitais asmenimis bei įpareigoja užtikrinti žmonių su negalia teisę ir galimybę balsuoti ir būti išrinktiems, užtikrinant, kad balsavimo procedūros, patalpos ir medžiaga būtų atitinkamos, prieinamos ir jas būtų galima lengvai suprasti ir naudoti. Analizuotos problemos, kai didelės dalies rinkimų apylinkių, net jeigu patalpos viduje yra pritaikytos, neužtikrina prieigų prie rinkimų apylinkės prieinamumo, pvz., neįsirengę bortelių nuožulnų iš parkavimo aikštelės ant šaligatvio, kad būtų įmanoma užvažiuoti neįgaliųjų vežimėliais. O tai yra viena pagrindinių kliūčių prieinamo balsavimo procese; taip pat teisės aktų taikymo problemos, kai Balsavimo patalpos įrengimo tvarkos aprašo reikalavimai dėl balsavimo patalpos pritaikymo rinkėjams su negalia skiriasi nuo statybos techninio reglamento STR 2.03.01:2019 „Statinių prieinamumas“ nustatytų reikalavimų. Nagrinėtos Seimo rinkimų įstatymo nuostatos, kurios deklaratyvios ir neturi praktinio pritaikymo perspektyvos.

LPA atstovas 2020 m. rugpjūtį su pranešimu dalyvavo Vyriausiosios rinkimų komisijos organizuojuose mokymuose, skirtuose apygardų rinkimų komisijoms. LPA atstovo pranešimo tema „*Kaip užtikrinti asmenų su negalia rinkimų teises?*“

2020 m. gruodžio 4 d. LPA atstovas su pranešimu dalyvavo virtualioje konferencijoje, kurią organizavo Lietuvos negalios organizacijų forumas, minėdamas svarbiausio žmonių su negalia dokumento – Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos – ratifikavimo Lietuvoje dešimtmetį. Pranešimo fragmentai:

Esamų statinių prieinamumas. JT Neįgaliųjų teisių komitetas 2014 m. patvirtino Konvencijos 9 straipsnio komentarą, kuriame, be kita ko, teigiama: Reikėtų aiškiai atskirti įsipareigojimą užtikrinti visų naujai suprojektuotų ir pastatytų objektų prieinamumą, nuo įsipareigojimo pašalinti kliūtis ir užtikrinti esamos aplinkos ir paslaugų prieinamumą.

Lietuva per pastarąjį dešimtmetį taip ir nesiryžo teisiniame reguliavime įtvirtinti prievolės naikinti prieinamumo kliūtis esamuose statiniuose, jeigu atitinkamose jo dalyse nevykdomi statybos darbai.

Naujų statinių prieinamumo užtikrinimas problematiškas dėl dviejų aspektų: Pirmasis - kontrolės ir atsakomybės mechanizmo ydos statybos procese ir Antrasis - statinių elementų išlaikymo priežiūros gilios spragos. Statybos proceso kontrolei prieš kelis dešimtmečius pasirinktas būdas, kai projekto sprendinių patikrinimas ir parašo dėjimas, pripažįstant objektą tinkamu žmonėms su negalia, buvo atiduoti neįgaliųjų organizacijai. Šiuo metu Statybos įstatymas tokiu subjektu įvardija Neįgaliųjų reikalų departamentą arba jo įgaliotą instituciją, kuria išlieka ta pati asociacija.

Šis modelis ne vienerius metus kelia žmonių su negalia bendruomenės nusivylimą. Problemos: Sprendinių atitikimą teisei kontroliuoja asociacija, kuri a) nėra viešojo administravimo subjektas; b) kyla klausimai dėl profesionalumo; c) išsiskaido institucinė atsakomybė, o apskundimo procedūros tampa klampios ir d) neįgaliųjų asociacijos parašas tarsi figos lapelis pridengia projektuotojų ir statytojų pažeidimus; todėl abejotinos klaidos pripažinimo ir ištaisymo perspektyvos.

Vyriausybės teikimu 2020 m. spalio 19-ą Seime registruotas Statybos įstatymo pakeitimo projektas, kuriuo siūloma iš esmės keisti projekto sprendinių patikrą, nustatant privalomą projektų ekspertizę. Valstybės kontrolės nurodymu esamos tvarkos reikėjo atsisakyti iki šių metų pabaigos, bet įstatymo priėmimo procesas užtruko, todėl ir kitais metais liks kaip buvo.

Teisė numato, kad statinių naudotojai privalo išlaikyti statinio savybes per visą naudojimo, o ES Reglamente tinkamumas neįgaliesiems priskiriamas prie esminių reikalavimų statiniams, tačiau statinių naudojimo priežiūrą

atliekantys viešojo administravimo subjektai iš esmės tai ignoruoja. Akcentuota: Statinių prieinamumo srityje būtina įtvirtinti viešojo intereso gynimo institutą, kurio pagalba negalios organizacijos turėtų instrumentą ginti šią teisę.

LPA atstovas 2020 m. gruodį skaitė pranešimą VŠĮ „Likimo laiptai“, Klaipėdos universiteto ir Klaipėdos miesto neįgaliųjų reikalų tarybos organizuotoje nuotolinėje mokslinėje-praktinėje konferencijoje: „Gyvosios (ne)galios knygos: nenurašyk dėl viršelio“. LPA pranešėjo tema: *Negalios politika ir Lietuvos tarptautiniai įsipareigojimai aplinkos prieinamumo ir darbo santykių srityse*. Šiame pranešime analizuotas Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos santykis ir taikymas Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje. Pranešime pateikta atskirų bylų analizė, be kita ko, kai pareiškėja M. Çam norėjo mokytis muzikos akademijoje, tačiau jai buvo atsakyta dėl regos negalios. Strasbūro teisme M. Çam tvirtino, kad Turkija pažeidė EŽTK 14 straipsnį kartu su EŽTK 1 protokolo 2 straipsniu (teisė į mokslą).

Pranešimas grįstas sąvoka „tinkamų sąlygų sudarymas“, kuri turi būti suprantama kaip įvairių kliūčių, trukdančių negalią turintiems žmonėms visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti profesiniame gyvenime tokiomis pat kaip ir kitų darbuotojų sąlygomis, pašalinimas. Pagrindinė teismo išvada, kad diskriminacija dėl negalios apima tinkamų sąlygų sudarymo atsisakymą. Kai kurių autorių nuomone, Çam prieš Turkiją žymi labai teigiamą EŽTT jurisprudencijos žingsnį, integruojant Neįgaliųjų teisių konvencijos „tinkamų sąlygų sudarymo“ sąvoką. Taip pat pristatyta EŽTT byla Enver Şahin v. Turkey dėl universiteto prieinamumo neįgaliojo vežimėliu judančiam asmeniui, 2019 m. rugsėjo 11 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byla C-397/18, kurioje prejudicinis sprendimas, kuriame aiškinamos 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus nuostatos dėl darbuotojo, turinčio negalią, diskriminacijos. Nagrinėta Lietuvos teismų praktika dėl taikymo Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos, Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos principų, EŽTT praktikos.

Judėjimo negalią turintiems asmenims galimybė vairuoti automobilį yra būtina ir nepamainoma priemonė aktyviam ir savarankiškam gyvenimui. Tačiau paskutinius keletą metų (kai kuriuose miestuose ir ilgiau) susiduriame su problema, kai reikia atlikti transporto priemonės privalomąją techninę apžiūrą, registruojant įsigytą automobilį ar įsirengus rankinį automobilio valdymą. LPA parengė teisinio reguliavimo analizę dėl automobilių rankinio valdymo problemų, kurių šaknys 2015 m. sausį, kai po redagavimų Motorinių transporto priemonių, jų priekabų gamybos ir perdirbimo ir techninės ekspertizės atlikimo tvarkos apraše įsigaliojo išplėsta „perdirbimo“ sąvoka, ir Aprašo 40 punkte nustatyta: Registruojant perdirbtas transporto priemones, kuriose <...> sumontuota įranga, pritaikant transporto priemonę neįgaliesiems asmenims, pateikiama įmonės, turinčios Inspekcijos nustatyta tvarka suderintą įmonės standartą dėl įrangos montavimo, įrangos sumontavimo pažyma.

Šie klausimai buvo keliami atitinkamose institucijose; todėl 2020 m. rugpjūčio 17 d. įsakymu Motorinių transporto priemonių, jų priekabų gamybos ir perdirbimo ir techninės ekspertizės atlikimo tvarkos aprašo 40 punktas kiek pakeistas, o žmonėms su negalia aktualiu klausimu skamba taip: Registruojant perdirbtas naudotas transporto priemones, kuriose <...> sumontuota įranga, pritaikant transporto priemonę neįgaliesiems asmenims, pateikiama techninės ekspertizės įmonės išduotos techninės ekspertizės pažyma arba įmonės, turinčios standartą dėl tokios įrangos montavimo, kuris suderintas su Inspekcija.

Kadangi pirmi atsiliepimai iš žmonių, kurie bandė kreiptis į techninių apžiūrų įmones, prieštaringi, LPA ir 2021 m. rinks duomenis apie problemą ir rengs pasiūlymus dėl klausimo sprendimo.

Visus 2020 m. buvo teikiamos teisinės konsultacijos neįgaliesiems aplinkos ir būsto prieinamumo srityse, Lygių galimybių įstatymo taikymo paslaugų prieinamumo ir darbo santykių srityse; darbingumo lygio ir specialiųjų poreikių nustatymo, pirminės ir antrinės teisinės pagalbos procedūrų ir kitais klausimais.

2020 m. rugpjūtį LPA raštu su išsamia analize kreipėsi į Vilniaus miesto savivaldybės administracijos direktorių su prašymu panaikinti ar pakeisti Vilniaus miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2011-12-07 įsakymą Nr. 30-1776 „Dėl Miesto plėtros departamento ir Miesto ūkio ir transporto departamento įpareigojimo“. Pastarajame įsakyme buvo nustatyta, kad Vilniaus senamiestyje – kultūros paminkle (unikalus kodas Kultūros vertybių registre 16073) ir Vilniaus miesto istorinėje dalyje, vadinamoje Naujamiesčiu (unikalus kodas Kultūros vertybių registre 33653), įrengiami nauji ar rekonstruojami esantys laiptai, nuožulnos ir kiti elementai, vedantys į pastatų pirmųjų aukštų, rūsių, pusrūsių patalpas, nepatektų į gatvių raudonųjų linijų ribas

(kelio apsaugos zona). Šioje zonoje laiptai, nuožulnos ir kiti elementai, vedantys į pastatų pirmųjų aukštų, rūsių, pusrūsių patalpas, gali būti įrengiami gatvių raudonųjų linijų ribose (kelio apsaugos zonoje) tik tuo atveju, kai jie atkuriami pagal istorinius-ikonografinius, archeologinius ir architektūrinius tyrimus. Vadovaujantis minėto įsakymo nurodymais, visi prašymai dėl išorinio panduso įrengimo atmetami.

LPA savo Facebook'o paskyroje aprašė pavyzdžius apie statinių prieinamumo klausimų sprendimą Jungtinėse Amerikos Valstijose, kai prokuratūra, gindama viešąjį interesą, atlieka tyrimą ir teikia ieškinį teismui dėl asmenims su negalia neprieinamos aplinkos. Patirtis nagrinėta ne dėl kitos šalies sistemos idealizavimo, o siekiant suprasti ir išryškinti mūsų valstybėje esančias gilumines problemas. Bent jau dalį jų. Papasakoti pavyzdžiai dėl viešojo intereso gynimo "Hilton" viešbučių tinklo, "Nederlander organization" ir "Metropolitan Opera" bylose, iš kurių matyti, kad jos inicijuotos ir prieinamumo reikalavimai kelti ne tik naujos statybos statiniams, bet ir statytiems 20 a. pradžioje.

Facebook'o paskyroje nuolatos aprašytos ir Lietuvos problemos. Konvencija yra sudedamoji Lietuvos teisinės sistemos dalis (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalis), t. y. Konvencijos nuostatos tiesiogiai taikomos Lietuvos teisinėje sistemoje. Neįgaliųjų teisių komiteto Konvencijos 9 straipsnio komentare, be kita ko, rašoma, kad: (i) kliūtys naudotis esamais visuomenei skirtais objektais, priemonėmis, prekėmis ir paslaugomis turi būti pamažu šalinamos, vykdant sistemingą ir – kas svarbiau – nuoseklią kontrolę, siekiant užtikrinti visišką prieinamumą; ir (ii) reikėtų aiškiai atskirti įsipareigojimą (a) užtikrinti visų naujai suprojektuotų, pastatytų ar pagamintų objektų, infrastruktūros, prekių ir paslaugų prieinamumą nuo įsipareigojimo (b) pašalinti kliūtis ir užtikrinti esamos fizinės aplinkos ir transporto, informacijos ir ryšių, taip pat visuomeninių paslaugų prieinamumą.

Susipažinti galima adr.: <https://www.facebook.com/lietuvosparaplegikuasociacija>

LPA 2020 m. tęsė savo veiklą su Sveikatos apsaugos ministerijos Neįgaliųjų sveikatos priežiūros politikos grupe, kurioje svarstomi neįgaliesiems aktualūs sveikatos klausimai. Būtent LPA siūlymu 2020 m. buvo keičiamas sveikatos apsaugos ministro 2000 m. spalio 6 d. įsakymas Nr. 529 „Dėl Kompensuojamųjų medicinos pagalbos priemonių sąrašo (C sąrašo) patvirtinimo“, užtikrinant didesnę ir lankstesnę medicinos pagalbos priemonių (šlapimo rinktuvų, įklotų, vienkartinių paklodžių ir pan.) įsigijimą.

LPA 2020 m. pasiūlė savo valdybos narį T. Morkevičių į Neįgaliųjų reikalų tarybą. Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2020 m. lapkričio 13 d. įsakymu Nr. A1-1106 T. Morkevičius buvo įtrauktas į Neįgaliųjų reikalų tarybos sudėtį.

LPA 2020 m. pradžioje Lietuvos paraplegikų asociacija kreipėsi į Neringos savivaldybės merą ir Tarybą, su siūlymu pasirašyti Bendradarbiavimo sutartį, kurios pagrindu būtų koordinuojamos ir vykdomos bendros veiklos žmonių su negalia rekreaciniame, poilsio, sporto, aplinkos prieinamumo ir kitose Neringos savivaldybei aktualiose srityse. Neringos savivaldybė pritarė siūlymui ir 2020 m. tokio pobūdžio sutartis pasirašyta.

LPA atstovas Tomas Šiliauskas 2020 m. pabaigoje dalyvavo Nacionalinio žmogaus teisių forumo diskusijoje: Laimingi tėčiai – laimingi vaikai. Rengėjai Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba ir Daugiau balanso. Diskusijoje kalbėta apie tėčių įsitraukimo į ankstyvą vaikų gyvenimą naudą tėčiams ir jų vaikams, vaikus auginantys tėčiai aptarė galimybes ir iššūkius, su kuriais jie susiduria, be kita ko, ir per tėvo judėjimo negalios prizmę.

III dalis. PANDEMIJOS ĮTAKA LPA VEIKLAI 2020 METAIS

Šios ataskaitos II dalyje aprašyta, kad 2020 metai prasidėjo sudėtinga padėtimi, kai pasaulyje dėl koronaviruso paskelbta pandemija ir karantino režimai. LPA, reaguodama į situaciją parengė pagalbos nariams ir kitiems judėjimo negalią turintiems žmonėms. Tokia padėtis su skirtingu intensyvumu įtakojo veiklą visus metus.

LPA 2020 m. rugpjūčio mėn., bendradarbiaudama su Palangos reabilitacijos ligonine, suteikė metodinę pagalbą reabilitacijos centre besigydantiems neįgaliesiems. Bendravimo su neįgaliais žmonėmis, jų motyvavimo įtraukiant į savarankišką gyvenimą klausimais; buvo pravesti metodiniai mokymai, įtraukiant ir suteikiant galimybes savarankiškumo įgalinimui, neseniai traumas patyrusiems asmenims.

LPA, kaip ir kiekvienais metais, turėjo vykdyti užsiėmimus „Landšafto terapijos ir rekreacijos centre“, Ošupio takas 6a, Monciškės, Palanga. Vykdomų stovyklų metu neįgaliųjų savarankiškumo įgūdžiai formuojami ir ugdomi pratybomis, užsiėmimais ir mokymais: persėdimo į vežimėlį, taisyklingos sėdėsenos vežimėlyje, manevravimo, važiavimo nuožulnomis, saugojimosi krintant iš vežimėlio, įsėdimo į vežimėlį nuo žemės (iš automobilio), apsirengimo, asmens higienos ir pragulų prevencijos. Šie užsiėmimai ir mokymai vykdomi betarpiškai kontaktuojant tiek dalyviams tarpusavyje, tiek su instruktoriais, tiek su pagalbininkais ir savanoriais. Kadangi registracijos į stovyklas, pasirengimas joms atliekamas keli mėnesiai iki renginių, tai tinkamas pasiruošimas stovykloms, kontaktavimas su neseniai traumas patyrusiais žmonėmis ir panašios aplinkybės neleido pasirengti tinkamam ir kokybiškam užsiėmimų organizavimui. LPA priėmė sprendimą 2020 m. keisti šių veiklų pobūdį, kadangi net ir atšaukus karantino režimą, pats užsiėmimų kontaktinis pobūdis su tam tikroje rizikos grupėje esančiais asmenimis, neleido užtikrinti saugaus ir kokybiško vykdymo, suteikiant galimybę neįgaliesiems asmenims, individualiai vykdyti aktyvaus poilsio užsiėmimus kitokiu formatu, tai yra eliminuojant koronaviruso infekcijos galimas grėsmes (laikantys saugaus atstumo, naudojant asmens saugos priemones ir pan.). Negali turintys žmonės galėjo patys aktyviai pailsėti paplūdimyje, pasivažinėti dviračiu takais, užsiimti jiems tinkama veikla rekreacinėje aplinkoje, pasinaudoti lauke esančiais treniruokliais bei kitomis priemonėmis, pasirinkti poilsio laiko trukmę. Šia galimybe birželio – rugsėjo mėnesiais pasinaudojo virš 300 sunkią negalią turinčių asmenų iš visos Lietuvos. Stovykloms planuotos lėšos nebuvo naudojamos.

Ryšium su stipriai padidėjusiais higienos standartais, iškilo ir LPA „Landšafto terapijos ir rekreacijos centre“ nuosavybės teise valdomų bendro naudojimo patalpų sanitarinių mazgų nelaikančiųjų konstrukcijų paprastojo remonto būtinumas. Šiuo aspektu pažymėtina, kad pastatai centre projektuoti ir statyti 1998-2000 metais, todėl ir higienos patalpos įrengtos pagal to laikotarpio supratimą ir naudojant tuo metu prieinamas medžiagas ir įrenginius. Ateinančiais laikotarpiais, net ir sumažėjus konkrečios koronaviruso infekcijos grėsmei, organizuojant veiklas „Landšafto terapijos ir rekreacijos centre“ buvo būtina pakeisti bendro naudojimo patalpų sanitarinių mazgų išdėstymą, įrengti karšto vandens šaltinius ir lengviau prižiūrimus apdailos paviršius. Todėl LPA kreipėsi į Neįgaliųjų reikalų departamentą su prašymu leisti patikslinti sąmatą, veiklų planą ir laukiamus rezultatus, ir vietoje nevykdomų neįgaliųjų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo stovyklose ir aktyvaus poilsio renginių neįgaliesiems organizavimo veiklų, skirtas lėšas panaudoti išlaidoms patalpų, skirtų veikloms ateityje vykdyti, paprastojo remonto darbams.

IV dalis. PLANUOJAMI ATLIKTI DARBAI

LPA planuojami atlikti darbai susiję su veiklų tęstinumu, be kita ko: žmonių su negalia teisių ir lygių galimybių gynimas, judėjimo negalią turintiems žmonėms įtraukaus gyvenimo visose srityse prielaidų sudarymas; todėl numatoma, kad bus teikiamos konsultacijos asmenims su negalia teisinio reguliavimo ir teisinių procedūrų klausimais, atstovaujama jiems institucijose ir įstaigose, teikiami siūlymai dėl reguliavimo keitimo; judėjimo negalią turintys asmenys įtraukiami į neįgaliųjų teisių konvencijos tinklą, supažindinus su būsto ir viešosios aplinkos prieinamumo užtikrinimo, diskriminacijos formomis; plėtojamas tarptautinis bendradarbiavimas; vykdomos priemonės, įskaitant savitarpio paramą, kad vežimėliu judantys asmenys galėtų įgyti ir išlaikyti didžiausią įmanomą savarankiškumą, fizinius ir socialinius gebėjimus.

Lietuvos paraplegikų asociacijos prezidentas
Juozas Bernatavičius

